دوره مقدماتی آشنایی با FPGA و VHDL

عملگرها و صفت‌ها

محمدرضا عزیزی

امیرعلی ابراهیمی

بهار ۱۳۹۷

مقدمه

- در این فصل عملگرها و صفت‌های موجود در زبان VHDL معرفی می‌شوند.
- این فصل هم‌چنان یکی از فصل‌های «پایه» است و از فصل بعد(کد هموند) مدارات کاربردی و پیچیده‌تر بررسی می‌شوند.
- با این حال، در میان و پایان این فصل نیز مثال‌هایی آموزشی و کاربردی آورده شده است.

عملگرها

- زبان VHDL تعداد زیادی عملگر از پیش تعریف شده، تهیه کرده است که به صورت زیر دسته بندی می‌شوند:
  - عملگرهای انتساب(Assignment operators)
  - عملگرهای منطقی(Logical operators)
  - عملگرهای حسابی(Arithmetic operators)
  - عملگرهای مقایسه ای(Comparison operators)
  - عملگرهای شیفت(Shift operators)
  - عملگر الحاق(Concatenation operator)

عملگرهای انتساب(ASSIGNMENT OPERATORS) (۱)

- برای انتساب مقدار به سیگنال‌ها، متغیرها و ثابت‌ها استفاده می‌شود.
  - **<=**
    - مقداردهی به سیگنال(SIGNAL)
  - **:=**
    - مقداردهی به متغیر(VARIABLE)
    - مقداردهی به ثابت(CONSTANT)
    - مقداردهی به GENERIC
    - **مقداردهی اولیه**
  - **=>**
    - مقداردهی به عناصر خاصی از وکتورها با کلیدواژه OTHERS

عملگرهای انتساب(ASSIGNMENT OPERATORS) (۲)

- مثال:

```
SIGNAL x : STD_LOGIC;
VARIABLE y : STD_LOGIC_VECTOR(3 DOWNTO 0); -- Leftmost bit is MSB
SIGNAL w: STD_LOGIC_VECTOR(0 TO 7);        -- Rightmost bit is MSB

x <= '1';                 -- '1' is assigned to SIGNAL x using "<="
y := "0000";              -- "0000" is assigned to VARIABLE y using ":="
w <= "10000000";          -- LSB is '1', the others are '0'
w <= (0 =>'1', OTHERS =>'0'); -- LSB is '1', the others are '0'
```

عملگرهای منطقی(LOGICAL OPERATORS) (۱)

- برای انجام عملیات منطقی
- بر روی انواع‌داده زیر قابل اجرا هستند:
  - BIT و BIT_VECTOR
  - STD_LOGIC و STD_LOGIC_VECTOR
  - STD_ULOGIC و STD_ULOGIC_VECTOR
- عملگرهای منطقی تعریف شده در VHDL:
  - NOT
  - AND
  - OR
  - NAND
  - NOR
  - XOR
  - XNOR

عملگرهای منطقی(LOGICAL OPERATORS) (۲)

- نکته ۱: اولویت عملگر NOT از بقیه عملگرهای منطقی بالاتر است.
- مثال:

```
y <= NOT a AND b;          -- (a'.b)
y <= NOT (a AND b);        -- (a.b)'
y <= a NAND b;             -- (a.b)'
```

عملگرهای حسابی(ARITHMETIC OPERATORS) (۱)

- جهت انجام عملیات حسابی

- قابل اجرا بر روی نوع داده‌های:
  - INTEGER
  - SIGNED
  - UNSIGNED
  - REAL – غیرقابل سنتز
  - STD_LOGIC_VECTOR – در صورت استفاده از پکیج‌های *std_logic_signed* یا *std_logic_unsigned* از کتابخانه *ieee*

عملگرهای حسابی(ARITHMETIC OPERATORS) (۲)

- لیست دستورات حسابی
  - + : جمع
  - – : تفریق
  - * : ضرب
  - / : تقسیم
  - **: توان
  - **MOD**: باقیمانده
  - **REM**: باقیمانده
  - **ABS**: قدرمطلق

عملگرهای حسابی(ARITHMETIC OPERATORS) (۳)

- سنتزپذیری:
  - جمع: سنتزپذیر
  - تفریق: سنتزپذیر
  - ضرب: سنتزپذیر
  - تقسیم: فقط تقسیم بر توان های ۲ قابل سنتز است (عملیات شیفت)
  - توان: فقط پایه‌ها و توان‌های استاتیک قابل سنتز است
  - عملگرهای باقیمانده: عدم سنتزپذیری یا سنتزپذیری پایین
  - قدر مطلق: عدم سنتزپذیری یا سنتزپذیری پایین

عملگرهای حسابی(ARITHMETIC OPERATORS) (۴)

- تفاوت MOD و REM:
  - X REM y: باقیمانده x تقسیم بر y را با علامت x بر می‌گرداند.
    - x REM y = x – (x/y)*y
  - X MOD y: باقیمانده x تقسیم بر y را با علامت y بر می‌گرداند.
    - x MOD y = x REM y +a * y
    - a =1 when the signs of x and y are different or a = 0 otherwise.

- مثال:

9 rem 5 = 4
9 mod 5 = 4
9 rem (-5) = 4
9 mod (-5) = -1
(-9) rem 5 = -4
(-9) mod 5 = 1
(-9) rem (-5) = -4
(-9) mod (-5) = -4

عملگرهای مقایسه‌ای (COMPARISON OPERATORS) (۱)

- جهت مقایسه کردن استفاده می‌شود.
- بر روی هر یک از انواع‌داده می‌تواند اجرا شود.
- لیست عملگرهای مقایسه‌ای:
  - = : برابر با
  - =/ : نامساوی با
  - < : کوچکتر از
  - > : بزرگتر از
  - =< : کوچتر یا مساوی با
  - => : بزرگتر یا مساوی با

عملگرهای مقایسه‌ای (COMPARISON OPERATORS) (۲)

- مثال:

```
123 = 123          --result TRUE
'A' = 'A'          --result TRUE
123 = 456          --result FALSE
'A' = 'Z'          --result FALSE
123 < 456          --result TRUE
'1' > '0'          --result TRUE
96 >= 102          --result FALSE
'X' < 'X'          --result FALSE
```

عملگرهای شیفت (SHIFT OPERATORS) (۱)

- جهت شیفت دادن اطلاعات.
- `<left operand> <shift operation> <right operand>`
  - `<left operand>` باید `BIT_VECTOR` باشد.
    - در صورت استفاده از *std_logic_unsigned* یا *std_logic_signed* می‌تواند STD_LOGIC_VECTOR نیز باشد.
  - `<right operand>` باید `INTEGER` باشد.
    - + و – می‌تواند در جلوی این عدد قرار بگیرد.
- لیست دستورات شیفت:
  - **SLL**: **Shift Left Logic** – شیفت به چپ منطقی – سمت راست با ۰ پر می‌شود.
  - **SRL**: **Shift Right Logic** – شیفت به راست منطقی – سمت راست با ۰ پر می‌شود.
  - **SLA**: **Shift Left Arithmetic** – شیفت به چپ حسابی – بیت سمت راست تکرار می‌شود.
  - **SRA**: **Shift Right Arithmetic** – شیفت به راست حسابی – بیت سمت چپ تکرار می‌شود.
  - **ROL**: **Rotate Left** – شیفت چرخشی به چپ
  - **ROR**: **Rotate Right** – شیفت چرخشی به راست

عملگرهای شیفت (SHIFT OPERATORS) (۲)

- مثال: فرض کنید x یک BIT_VECTOR با مقدار "01001" باشد.

```
-------------------------------------------------------------------
y <= x SLL 2;   --y<="00100" (y <= x(2 DOWNTO 0) & "00";)
y <= x SLA 2;   --y<="00111" (y <= x(2 DOWNTO 0) & x(0) & x(0);)
y <= x SRL 3;   --y<="00001" (y <= "000" & x(4 DOWNTO 3);)
y <= x SRA 3;   --y<="00001" (y <= x(4) & x(4) & x(4) & x(4 DOWNTO 3);)
y <= x ROL 2;   --y<="00101" (y <= x(2 DOWNTO 0) & x(4 DOWNTO 3);)
y <= x SRL -2;  --same as "x SLL 2"
-------------------------------------------------------------------
```

عملگر الحاق(CONCATENATION OPERATOR) (۱)

- برای دسته‌بندی داده ها استفاده می‌شود.
- همچنین برای شیفت‌دادن، طبق مثال قبل، می‌تواند استفاده شود.
- نماد: **&**
- قابل استفاده بر روی نوع‌داده‌های زیر:
  - BIT_VECTOR
  - STD_(U)LOGIC_VECTOR
  - (UN)SIGNED

عملگر الحاق(CONCATENATION OPERATOR) (۲)

- مثال:

```
-------------------------------------------------------------
CONSTANT v: BIT :='1';
CONSTANT x: STD_LOGIC :='Z';
SIGNAL y: BIT_VECTOR(1 TO 4);
SIGNAL z: STD_LOGIC_VECTOR(7 DOWNTO 0);
y <= (v & "000");                    --result: "1000"
y <= v & "000";      --same as above (parentheses are optional)
z <= (x & x & "11111" & x);          --result: "ZZ11111Z"
z <= ('0' & "011111" & x);           --result: "0011111Z"
-------------------------------------------------------------
```

OTHERS

➢ مثال:

```
SIGNAL y: BIT_VECTOR(1 TO 4);
-------------------------------------------------------------------------
y <= (OTHERS=>'0');                 --result: "0000"
y <= (4=>'1', OTHERS=>'0');         --result: "0001" (nominal mapping)
y <= ('1', OTHERS=>'0');            --result: "1000" (positional mapping)
y <= (4=>'1', 2=>v, OTHERS=>'0');  --result: "0101" (nominal mapping)
z <= (OTHERS=>'Z');                 --result: "ZZZZZZZZ"
z <= (4=>'1', OTHERS=>'0');         --result: "00010000" (nominal mapping)
z <= (4=>x, OTHERS=>'0');           --result: "000Z0000" (nominal mapping)
z <= ('1', OTHERS=>'0');            --result: "10000000" (posit. mapping)
```

خلاصه عملگرها

Table 4.1
Operators.

Operator type	Operators	Data types
Assignment	<=, :=, =>	Any
Logical	NOT, AND, NAND, OR, NOR, XOR, XNOR	BIT, BIT_VECTOR, STD_LOGIC, STD_LOGIC_VECTOR, STD_ULOGIC, STD_ULOGIC_VECTOR
Arithmetic	+, −, *, /, ** (mod, rem, abs)♦	INTEGER, SIGNED, UNSIGNED
Comparison	=, /=, <, >, <=, >=	All above
Shift	sll, srl, sla, sra, rol, ror	BIT_VECTOR
Concatenation	&, (, , ,)	Same as for logical operators, plus SIGNED and UNSIGNED

صفت‌ها(ATTRIBUTES) (۱)

- **صفت‌های دادهٔ** سنتزپذیر:
  - **d’LOW** : مقدار **پایین**
  - **d’HIGH** : مقدار **بالا**
  - **d’LEFT** : مقدار **چپ**
  - **d’RIGHT** : مقدار **راست**
  - **d’LENGTH** : اندازه وکتور
  - **d’RANGE** : بازه وکتور
  - **d’REVERSE_RANGE** : بازه وکتور به صورت معکوس
  - **d’ASCENDING** : آیا بازه، صعودی است؟

صفت‌ها(ATTRIBUTES) (۲)

- مثال:

```
SIGNAL d : STD_LOGIC_VECTOR (0 TO 7);

-----------------------------------------------------------

-- d'LOW=0

-- d'HIGH=7

-- d'LEFT=0

-- d'RIGHT=7

-- d'LENGTH=8

-- d'RANGE=(0 TO 7)

-- d'REVERSE_RANGE=(7 DOWNTO 0)
```

صفت‌ها(ATTRIBUTES) (۳)

- مثال:

```
TYPE my_integer IS RANGE 0 TO 255;
------------------------------------------------------------------
x1 <= my_integer'LEFT;   --result=0 (type of x1 must be my_integer)
x2 <= my_integer'RIGHT;  --result=255 (type of x2 must be my_integer)
x3 <= my_integer'LOW;    --result=0 (type of x3 must be my_integer)
x4 <= my_integer'HIGH;   --result=255 (type of x4 must be my_integer)
y <= my_integer'ASCENDING; --result=TRUE (type of y must be BOOLEAN)
```

صفت‌ها(ATTRIBUTES) (۴)

- مثال: یک حلقه را می‌توان به ۴ صورت زیر نوشت:

```
SIGNAL x: STD_LOGIC_VECTOR (0 TO 7);
-----------------------------------------------------
FOR i IN RANGE (0 TO 7) LOOP ...
FOR i IN x'RANGE LOOP ...
FOR i IN RANGE (x'LOW TO x'HIGH) LOOP ...
FOR i IN RANGE (0 TO x'LENGTH-1) LOOP ...
```

صفت‌ها(ATTRIBUTES) (۵)

- **صفت‌های دادهٔ برای نوع‌داده‌های شمارشی(enumerated):**
  - **d’VAL(pos)** : مقدارِ مکان مشخص شده
  - **d’POS(value)** : مکانِ مقدار مشخص شده
  - **d’LEFTOF(value)** : مقداری که در مکان سمت چپ value قرار دارد.
  - **d’RIGHTOF(value)** : مقداری که در مکان سمت راست value قرار دارد.
  - **d’VAL(row, column)** : مقدارِ مکان مورد نظر را بر می‌گرداند.
- این صفت‌ها **سنتزپذیری کم** دارند یا **سنتزپذیر نیستند**.

صفت‌ها(ATTRIBUTES) (۶)

- مثال:

```
TYPE state IS (a, b, c);

-----------------------------------------------------------------

x1 <= state'LEFT;        --result=a (="00") (type of x1 must be state)

x2 <= state'RIGHT;       --result=c (="10") (type of x2 must be state)

x3 <= state'LOW;         --result=a (="00") (type of x3 must be state)

x4 <= state'HIGH;        --result=c (="10") (type of x4 must be state)

y <= state'POS(b);       --result=1 (="01") (type of y is INTEGER)

z <= state'VAL(1);       --result=b (="01") (type of z must be state)
```

صفت‌ها(ATTRIBUTES) (۷)

- **صفت‌های سیگنال(signal attributes):**
  - **s’EVENT** : وقتی بر روی سیگنال s یک رویداد(event) رخ دهد، TRUE برمی‌گرداند.
  - **s’STABLE** : وقتی هیچ رویدادی بر روی سیگنال s رخ نداده باشد، TRUE برمی‌گرداند.
  - **s’ACTIVE** : وقتی s = ‘1’، TRUE برمی‌گرداند.
  - **s’QUIET<time>** : وقتی بر روی سیگنال s برای time واحد زمانی رویداد رخ نداده باشد، TRUE برمی‌گرداند.
  - **s’LAST_EVENT** : مدت زمانی که از رویداد قبل گذشته است را برمی‌گرداند.
  - **s’LAST_ACTIVE** : مدت زمانی که از آخرین باری که سیگنال ‘1’ بوده است، گذشته است را برمی‌گرداند.
  - **s’LAST_VALUE** : مقدار سیگنال s را قبل از آخرین رویداد باز می‌گرداند.
- اکثر صفت‌های سیگنال جهت شبیه‌سازی استفاده می‌شود و از این لیست **فقط دو مورد اول سنتزپذیر است** و s’EVENT پر کاربرد ترین آن‌هاست.

صفت‌ها(ATTRIBUTES) (۸)

- **مثال:** هر ۴ دستور زیر سنتزپذیر و مشابه یک‌دیگرند. هر ۴ دستور در صورتی که لبه بالارونده clk رخ دهد، مقدار TRUE برمی‌گردانند.

```
IF (clk'EVENT AND clk='1')...          -- EVENT attribute used
                                       -- with IF
IF (NOT clk'STABLE AND clk='1')...     -- STABLE attribute used
                                       -- with IF
WAIT UNTIL (clk'EVENT AND clk='1');    -- EVENT attribute used
                                       -- with WAIT
IF RISING_EDGE(clk)...                 -- call to a function
```

خلاصه صفت‌ها

Table 4.2
Attributes.

Application	Attributes	Return value
For regular DATA	d'LOW	Lower array index
	d'HIGH	Upper array index
	d'LEFT	Leftmost array index
	d'RIGHT	Rightmost array index
	d'LENGTH	Vector size
	d'RANGE	Vector range
	d'REVERSE_RANGE	Reverse vector range
For enumerated DATA	d'VAL(pos)◆	Value in the position specified
	d'POS(value)◆	Position of the value specified
	d'LEFTOF(value)◆	Value in the position to the left of the value specified
	d'VAL(row, column)◆	Value in the position specified
For a SIGNAL	s'EVENT	True when an event occurs on s
	s'STABLE	True if no event has occurred on s
	s'ACTIVE◆	True if s is high

سربارگذاری عملگرها(OPERATOR OVERLOADING) (۱)

- در بخش عملگرهای حسابی، عملگرهایی مانند ’+‘، ’-‘، ’*‘ و ... معرفی شدند که این عملگرها بر روی نوع داده‌های مشخصی قابل اجرا هستند. برای مثال عملگر ’+‘ امکان جمع دو BIT_VECTOR را به ما نمی‌دهد.
- در این بخش و در قالب یک مثال، عملگری با همان نام(’+‘) برای جمع دو BIT_VECTOR تعریف می‌کنیم.

سربارگذاری عملگرها(OPERATOR OVERLOADING) (۲)

- **مثال:** فرض کنید می‌خواهیم یک عدد INTEGER را با یک عدد دودویی یک بیتی جمع کنیم. برای این کار، تابع زیر را می‌نویسیم(نحوه نوشتن تابع و استفاده از آن، در آینده توضیح داده خواهد شد):

```
FUNCTION "+" (a: INTEGER, b: BIT) RETURN INTEGER IS
BEGIN
    IF (b='1') THEN RETURN a+1;
    ELSE RETURN a;
    END IF;
END "+";
-------------------------------------------------------------
SIGNAL inp1, outp: INTEGER RANGE 0 TO 15;
SIGNAL inp2: BIT;
(...)
outp <= 3 + inp1 + inp2;
(...)
```

(۱) GENERIC

- GENERIC یک پارامتر عمومی است که هدف آن افزایش انعطاف و reusibility کد است.
- GENERIC در ENTITY تعریف می‌شود و سراسری است، یعنی در تمام طراحی، و خود ENTITY، قابل استفاده است.
- ساختار:

```
GENERIC (parameter_name : parameter_type := parameter_value);
```

(۲) GENERIC

➢ مثال:

```
ENTITY my_entity IS
    GENERIC (n : INTEGER := 8);
    PORT (...);
END my_entity;
ARCHITECTURE my_architecture OF my_entity IS
    ...
END my_architecture:
-------------------------------------------------------------
GENERIC (n: INTEGER := 8; vector: BIT_VECTOR := "00001111");
```

مثال

- تولید بیت توازن (Parity bit):
  - بیت توازن بیتی است که برای نشان دادن زوج یا فرد بودن تعداد بیت‌هایی که ۱ می‌باشند به بیت‌ها اضافه می‌شود.
  - هنگامی که از **توازن زوج** استفاده می‌شود، اگر **تعداد یک‌های ورودی زوج** باشد **بیت توازن صفر** می‌شود و بالعکس.
    - برای محاسبه بیت توازن زوج، باید حاصلXOR بیت‌های ورودی را محاسبه کرد.
  - هنگامی که از **توازن فرد** استفاده می‌شود اگر **تعداد یک‌های ورودی فرد** باشد **بیت توازن صفر** می‌شود و بالعکس.
    - برای محاسبه بیت توازن فرد، باید حاصل XNOR بیت‌های ورودی را محاسبه کرد.

تمرین (۱)

کد همینگ(Hamming code):

- در مخابرات، کد همینگ، کد تصحیح خطایی است که به افتخار ریچارد همینگ، مخترع آن گذاشته شده‌است.
- کدهای همینگ می‌توانند همزمان ۲ بیت خطا را شناسایی کنند و ۱ بیت خطا را تصحیح کنند.
- فرض کنید یک سیستم سخت‌افزاری طراحی کرده اید و می‌خواهید اطلاعاتی ۴ بیتی را با استفاده از الگوریتم کدگذاری همینگ، کدگذاری کرده و آن را برای سیستم دیجیتال دیگری ارسال کنید، تا در صورت بروز خطا، قابل تشخیص باشد. **(پیاده سازی بخش فرستنده)**
  - کد VHDL این سیستم کدگذاری همینگ را نوشته و آن را شبیه‌سازی کنید.

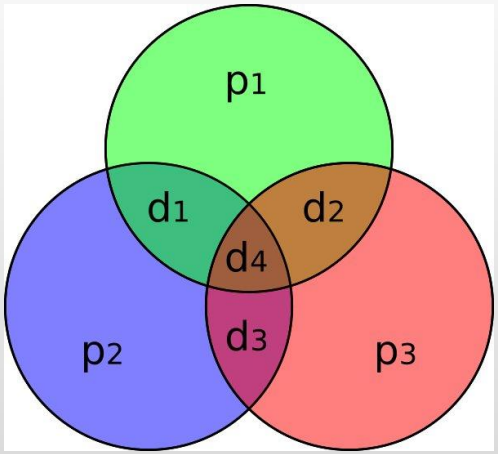

تمرین (۲)

کد همینگ(Hamming code):

- فرض کنید یک سیستم سخت‌افزاری اطلاعات خود را به صورت همینگ کدگذاری کرده و آن را برای سیستم دیجیتال شما ارسال کرده است. این اطلاعات را بررسی کنید و محل خطا را تشخیص دهید. **(پیاده سازی بخش گیرنده)**
  - کد VHDL این سیستم تشخیص خطای همینگ را نوشته و آن را شبیه‌سازی کنید.

پایان بخش عملگرها و صفت‌ها